

ГЕЗЕМАН БРАНИСЛАВ, ЊЕГОВИ ПРЕЦИ И ДРУШТВО (7. септембар 1951 – септембар 2014)

МИЛАН ЈЕЛИЧИЋ

*Народна опсерваторија Астрономског друштва „Руђер Бошковић“
Горњи град 16, 11000 Београд
E-mail: msjelicic@gmail.com*

Резиме: Поводом смрти Бранислава Геземана (1951-2014), љубитеља астрономије, сарадника Народне опсерваторије и члана Астрономског друштва „Руђер Бошковић“ из Београда, приказани су његов живот, његови преци и збивања на Народној опсерваторији. Портретисање Б. Геземана је вршено на основу казивања његових бројних другова из Друштва и полубрата Зорана Поповића. Део чланка се односи на управника Народне опсерваторије проф. др Радована Данића.

Б. Геземан је био на Народној опсерваторији Друштва један од најбољих посматрача. Међу првима у Европи је уочио нову у Лабуду 1975. године и успешно пратио промену њеног сјаја. Са П. Милојковићем се бавио одређивањем висине летелица из једног посматрачког места. Утврдивши да је површина квадрата растојања Фобоса од површине Марса једнака површини диска Марса и верујући да то није случајно, са Г. Андријашевићем се обратио многим познатим астрономима, нарочито онима који су се бавили животом у космосу. На крају рада је дат преглед дописивања са њима, као и попис његових радова објављених у ВАСИОНИ, часопису Друштва.

Кључне речи: Бранислав Геземан, Астрономско друштво “Руђер Бошковић”, историја астрономије, Радован Данић, Мага Магазиновић

У Београду је септембра 2014. сахрањен истакнути љубитељ астрономије Бранислав Геземан - Геза, дугогодишњи члан нашег Друштва.

Пре него што кажемо нешто о Браниславу Геземану, рецимо нешто више о његовим прецима и средини, који су битно утицали на његов живот. Најпре о његовим деди и баби по мајци Рајни, Герхарду Геземану и Маги Магазиновић, чије је дело трајно уграђено у културну ризницу српског народа, а затим о његовим родитељима Рајни Геземан и Рајку Пакашком, као и о његовом друштву са Народне опсерваторије и њеном чувеном управнику Радовану Данићу, који је иначе још пре Првог светског рата познавао сестре Магазиновић.

Слика 1: Геза уочи Нове 1990. године. У питању је сличица која је исечена из групне фотографије. На полеђини пише: 31. XII 1989, 12 h.

Због не баш сталног и не увек интензивног дружења са Геземаном током писања овог текста много шта сам сазнао о њему, па су нека моја нереална решења замењена истинитијим, понајвише захваљујући драгоценим казивањима Зорана Поповића, Гезиног полубрата и Милана Мијића, нашег члана. У пракси сам поново видео колико су сећања непоуздана као и да се у основи бројних разноликих бајковитих прича, налазе решења настала, како пројекцијама жеља наратора тако и рационализацијама којима се премошћује недостатак чињеница. Поједине епизоде из Геземановог живота су добрим делом расветлили чланови чија ће имена уз њихову дозволу бити поменута. Преостале нејасноће нека читаочева машта разјасни добронамерним решењима. Било како било у циљу остављања спомена на Гезу, његову околину и време са краја XX века нису жаљени ни енергија ни време.

Захваљујем Горану Андријашевићу на уступању Гезине и његове преписке са светски познатим астрономима. У расветљавању живота Гезиног оца Рајка Пакашког захваљујем познаваатељкама нашега балета Добрили Новков из Новог Сада, Ксенији Кецојевић из Београда и Емилији Џипунов из Скопља.

Герхард Геземан (Gerhard Gesemann, 1888–1948) је био немачки слависта (специјалиста за српски и чешки језик), заљубљеник у српски народ, нарочито у његову епску поезију и рецимо у Бору Станковића. У Београд је дошао 1913. године. Предавао је немачки језик у Првој мушкој гимназији. Наредне 1914. ступа у брак са Маријом Магазиновић-Магом, са којом 1915. добија сина Харолда/Рајка, који убрзо умире и 1917. кћер Рајну. Разводе се 1923. године. По избијању Првог светског рата 1914. као добровољац-болничар прикључује се српској војсци и са њом прелази Албанију. Најдуже је радио, од 1922-1944, на Немачком универзитету у Прагу. У Београду је 1939. године основао Немачки културни центар (Немачки институт). После немачког напада на Југославију 1941. одлази у Праг. На крају Другог светског рата напушта и Праг и у њему своје бројне рукописе и чувену славистичку библиотеку са чак 5000 наслова. На свакој од његових књига се налазио екс либрис са ликом Филипа Вишњића.

Одвајање од библиотеке је био један од главних разлога што се у пораженој Немачкој почео да бави књижевним радом – приповетке су му

често имале српску историјску тематику. У браку са пољском Јеврејком Кристл Градовском имао је сина Волфганга (1925-2014), који је такође био слависта (бугарски и руски). Захваљујући Волфгангу, 1953. је објављен Герхардов роман аутобиографског карактера „Срећне очи“. Ову књигу је Кристел послала Маги.

Од Геземанових штампаних радова поменимо: „Ерлангенски рукопис¹ старих српскохрватских народних песама“, које је Српска краљевска академија издала у Сремским Карловцима 1925. године (то је био његов докторски рад у чијој се припреми и Мага доста заузела); „Карактеролошку типологију Србохрвата“, Берлин, 1928; „Херојске облике живота“, Берлин, 1943 (књига је код нас преведена као „Чојство и јунаштво старих Црногораца“, Цетиње, 1968.) и „Бежанију: из српског дневника 1915-1916“, Минхен, 1935, који је два пута штампана у Београду – 1984. под насловом „Са српском војском кроз Албанију, 1915-1916“ (делом скраћена верзија) и 2014. комплетни превод оригинала.

Марија Мага Магазиновић (1882-1968) је донела савремену игру у Србију. Била је једна од првих жена код нас које су се бориле за родну равноправност. У родном Ужицу је завршила реалну гимназију. Од 1896. године, када јој се отац запослио у кројачници Народног позоришта у Београду, редовно је, користећи бесплатан улаз, пратила репертоар ове куће. Године 1898. је завршила Вишу женску школу, коју је деценијама водила образована и отресита Катарина Миловук, која се још у XIX веку борила за бирачка права жена и била болничарка у ратовима Србије. Феминистички наступа и Мага, која успева да студенткиње стекну статус редовних студената. Од године 1902. студира као редовна студенткиња Филозофског факултета, а 1904. је на њему дипломирала. Запошљава се у Народној библиотеци и сарађује са „Политиком“. Од 1906. када је отворена Прва женска реална гимназија (данас V гимназија) у њој је са прекидима, до пензије 1941. предавала филозофију, српски и немачки језик.

Наш најпознатији филозоф и њен професор на Филозофском факултету Бранислав Петронијевић је стално охрабривао да школовање настави у иностранству. У Минхену 1909. је упознала антрополога Рудолфа Штајнера, а затим одлази у Берлин где учи глуму код чувеног Макса Рајнхарта и балет код Шарлоте Шнитер. Године 1910. отвара Школу за ритмику и пластику, коју ће водити наредних 25 година. Како су се и у патријархалном Београду готово све женске активности ван куће сматрале сумњивим у моралном погледу, Мага улази у ред наших првих феминисткиња. Због њеног изузетног активизма, неуобичајеног за жене код нас, многи се нису могли

¹ Тирилични записи 213 народних песама са почетка XIX века, непознатог прикупљача. Песме су највећим делом са подручја Војне границе, која се у нашим крајевима протезала од Јадранског мора (окоине Сења), преко Лике, Славоније, Срема, Баната, до околине Арада у Румунији.

уздржати од „злих“ коментара. Међу њима су били и комедиограф Бранислав Нушић и Владислав Рибникар, уредник ПОЛИТИКЕ.

За време балканских ратова и Првог светског рата Мага Магазиновић је била добровољна болничарка. Године 1917. је у Цириху слушала предавања Лењина и Плеханова и пратила рад Школе уметничког плеса Рудолфа фон Лабана, који ће посетити њену школу у Београду 1924. године. До Другог светског рата је током летњих распуста у Немачкој пратила различите курсеве везане за ритмику, балет и игру уопште. Била је члан немачке Социјалдемократске странке. Двадесетих година се бавила кореографијом, организацијом и другим пословима везаним за извођење балетских представа, чији су наслови често имали косовску тематику. Године 1936. оснива Студентску фолклорну групу са којом учествује на отварању Олимпијских игара у Берлину². Са Групом је наредних година гостовала у Ници, Цариграду и по немачким градовима.

Слика 2: Геза са баба Магом. На полеђини пише: Мићица са Магом, јуна 1953.

² По Магином унуку Зорану Поповићу, Мага није била члан немачке Социјалдемократске странке (можда српске, јер је јако ценила Д. Туцовића), нити је са својом Групом била на отварању Олимпијаде, што се може наћи на интернету. Гостовање Фолклорне групе је било везано за организацију Kraft durch Freude (Снага кроз радост) која се бавила организацијом слободног времена радника, а која је била део профашистичких Синдиката (Немачког фронта рада).

Непосредно после Другог светског рата водила је фолклорну групу „Абрашевић“. Од 1948. до 1955. предавала је различите предмете у Државној балетској школи. Објавила је више радова и неколико књига везаних за балет, игру и физичко васпитање, као и превода са руског (за Народно позориште) и немачког језика. Постхумно, 2000. године, штампано је њено аутобиографско дело „Мој живот“ у коме износи сећања до 1927. године.

Рајна Геземан За време боравка у Берлину, на часовима глуме, Марија Магазиновић је упознала Герхарда Геземана. После Герхардовог преласка у православље, везу су озваничили пред сам Први светски рат у Саборној цркви у Београду. После албанске голготе српске војске, због болести Герхард одлази у Швајцарску. Ускоро му се придружује и Мага, која у име српске владе проучава организацију тамошњих средњих школа. Посетивши Герхарда у болници сазнаје да је заљубљен у Кристел, која ће му постати супруга. Доносе одлуку да се растану али и да Мага зачне, како би надокнадила губитак сина Рајка, који је умро 1916. у четрнаестом месецу живота. Тако је у Луцерну рођена њихова кћер Рајна, 10. септембра 1917. године.

Рајна је до смрти мајке Маге 1968. године живела са њом и у њеној сенци. Пре Другог светског рата Рајна је играла углавном мушке улоге у представама чији је редитељ била њена мајка. За време боравка студентске фолклорне групе у Цариграду у српском колу се између њих две нашао чувени турски председник Кемал Ататурк.

Иако јој је отац Герхард обезбедио студирање у Прагу, на Магино инсистирање факултет је завршила у Београду. На филолошкој групи Филозофског факултета дипломирала је енглески језик и књижевност и латински. Уписала је и Музичку академију, коју није завршила.

Јануара 1941. се удала за Ристу Поповића, родом из Новог Пазара, који је психологију и филозофију завршио у Загребу. Са њиме је добила синове проф. др Милоша-Мишка, хирурга (1941-2012) и Зорана (1943), који је завршио соло певање. Развели су се 1946. године.

Са мајком Магом, од 1947/48. до 1954/55. радила је у Средњој балетској школи „Лујо Давичо“. Била је корепетитор – на клавиру је пратила часове класичног балета. У Школи је радио и њен бивши супруг Ристо.

Из њене везе са учеником Рајком Пакашким 1951. се родио Бранислав. Како је дете наменила само себи, Бранислав је носио њено презиме, али и све тешкоће које носи овај неприродни „феминистички“ експеримент. Једно време је са сином Браниславом становала у Хиландарској улици. У то време је њен син Зоран становао у партеру са бабом Магом, а син Милош је остао са оцем Ристом на II спрату³.

³ Поповићи су са Магом становали у четвороспратној згради у ул. И. Гарашанина бр. 1 у коју се Мага уселила 1938? године. Зграду је подигао пуковник Анта Антић, Црнорукац, на имању своје богате жене Маре, која је била Магина ученица. Антићи су становали на првом спрату. Како није било новца за лифт његову набавку су

Енглески језике је предала и у V гимназији. Пензионисана је у ОШ „Вожд Карађорђе“ на Вождовцу.

Рајко Пакашки (1932, Београд – 1993, Хаг) је похађао VI гимназију и Балетску школу „Лујо Давичо“ у Београду. Године 1951. је са Рајном Геземан добио сина Бранислава о коме никоме није причао у спољњем свету. По К. Кецојевићу обе школе је напустио када је 1954. добио ангажман солисте у Балету Македонског народног театра у Скопљу. У Скопљу је на Филозофском факултету уписао педагогију, коју је апсолвирао. Балетски играч је био до 1959, а затим се посветио балетској педагогији. У Скопљу се оженио и добио кћер Јасмину. После преране смрти супруге женио се још два пута. Школску 1962/63 је провео на балетском усавршавању на чувеном Државном институту (данас Руском универзитету) за театарске уметности – ГИТИС у Москви. По повратку из Москве био је директор Балетске школе у Скопљу, у коме је доживео катастрофални земљотрес 26. јула 1963. године.

Радио је у Новом Саду (1965-68), Печују (1968), Диселдорфу и Есену (1968-71), Бечу (1971-75, са децом у Штатс опери), Скопљу (1976-77, шеф балета), Торину (1977-80) и Хагу (1980-93, балетски педагог на Конзерваторијуму). У Холандији је отворио Балетску школу, која се водила на име његове тадашње супруге, чије је презиме Рот узео за своје.

По речима З. Поповића Рајко је само једном видео Бранислава и то када је он имао 3-4 године. Сусрет се десио у тек отвореној Робној кући „Београд“, где му је купио пластични каубојски револвер са футролом са којим „смо се сви играли“. Рајна му је и том приликом рекла: Ти ми нетребаш. На пар места сам чуо да је говорила да јој је било потребно дете, а не и супруг. По речима полубрата Геза је као мали страшно патио што нема оца. Зато је обожавао Ристу Поповића, да би се касније приклонио Радовану Данићу.

Данићево јато У Народној опсерваторији Астрономског друштва „Руђер Бошковић“, која је отворена 1964. године, више од једне деценије централна фигура Друштва био је проф. др Радован Данић-Дача (1893-1979), иначе војни хирург у пензији. Иако у годинама, својим популаризаторским умећем, пореклом, великим знањем, високим звањем, патриотизмом (учествовао је у два балканска и два светска рата), а највише животним искуством, пленио је пажњу младих у њиховим често несигурним пубертетским, или мало закаснелим пубертетским годинама. Младићима жељним афирмације је много значила свака његова похвала или било која друга врста признања.

Шареноликом скупу љубитеља неба, који га је стално опседао, ни искусни шерет Данић се није могао начудити. Зато је знао да каже: „Кад` сам их овде купио као да сам дувао у јерихонску трубу“, или „Нед`о Бог да вам ја пишем лекарско уверење“.

оставили за касније. Нажалост вертикала за лифт је и данас празна. После повратка из Зуца, где су се склонили од немачког бомбардовања Београда у пролеће 1941. године, Мага се из свог стана на III спрату уселила у једнособан у партеру, а Ристо и Рајна са децом у двособни на II спрату у истој згради.

Групу је чинило тридесетак момака. Поменимо најпре оне који више нису међу нама: Зоран Ивановић, Јован Грујић, Миле Лукић, Драгутин Гајић-Гаја, Бранислав Геземан-Геза, Драган Пекез, Драгослав Срејић-Среја, Драгослав Парабуцки-Пара, Радован Димитријевић, . . . , а затим и:

Никола Живановић⁴, Драгутин Платнер - Плата, Ђорђе Класнић - Ђока (или Ђоле, САД), Предраг Милојковић - Пеђа Зелени (неки кажу Плави, САД), Предраг Јованић - Пеђа Црни, Драган Марковић - Драганац, Слободан Јанков - Мини, Владан Челебоновић - Че, Андреј Чубра, Бранислав Ђорђевић - Бане (САД), Миливоје Јаношевић - Јанош (Енглеска), Милан Мијић (САД), Звонко Шереш, Бранислав Милошевић - Бане, Зоран Ристовић - Пуки, Милан Јеличић, . . .

15	Trampuž Emil		1952.	"	"	Trampuž Emil
16	Vidosavljević Staniša		18.7. 1951. 7.8.	"	"	Vidosavljević Staniša
17	Gezeman Branislav		1951. 3.9.	"	"	Gezeman Branislav
18	Pantelić Miladin	III	1952	Beograd	12.5.1968.	Pantelić Miladin
19	Jeličić Milan	IV	30.8. 1949.	"	2.11.1968.	Milan Jeličić
20	Milojković Predrag		7.8. 1953. 1.8.	"	"	Milojković Predrag
21	Pekež Dragan		1950. 30.12.	"	"	Dragan Pekež
22	Mijić Milan	V	1955.	"	12.X.1969.	Mijić Milan
23	Platner Dragutin		28.8. 1951.	"	"	Platner Dragutin
24	Jovanić Predrag		22.12. 1953. 4.7.	"	"	Jovanić Predrag

Слика 3: Потпис Бранислава Геземана о преузимању сведочанства сарадника, које је стекао после II курса астрономије на испиту одржаном 25. септембра 1966.

Било је то мушко друштво, јер су у тадашњи, скоро на астрономски начин неосветљени Калемегдан, боље рећи Тврђаву, девојке ретко залазиле. Сада се питам да ли је то могао да буде једини разлог. Вредело би да се тај скуп, коме је Данић држао курс опште астрономије, анализира са различитих страна. Скоро сви набројани су после положеног испита стекли звање сарадника, а неки и звање самосталног сарадника Народне опсерваторије. За обичан свет, који се држао оне: „какве звезде, од тога се не живи“, били су то људи помереног ума. Додуше било је и оних који су и стварно заносили. Гледајући данас, ни што се тиче телесног здравља ситуација није добра. Скоро половина је већ на другоме свету, а да није доживела 70 година. У сваком случају биле су то јаке личности, често својеврсни особењаци.

⁴Умро 28. фебруара 2015.

Поред професора Данића, у овој дружини велики углед су имали: астроном Перо М. Ђурковић (1908-1981), који се много заузео око подизања Народне опсерваторије и који је од логорских дана у Немачкој био Данићев учитељ астрономије, правник, Ненад Јанковић (1911-1997), историчар астрономије и најзаслужнији члан Друштва и млади астроном Александар Кубичела, који је срећнике – старије чланове из побројане екипе, обучавао практичном астрономском раду.

Од побројаних Данићевих фанова већина се годинама дружила, а од ових „дружељубивих“ већина је повремено посећивала Геземана у његовом стану, где нам је на услузи често била његова мајка Рајна.

По речима Ђ. Класнића, Гезиног комшије од ситних ногу и друга из основне школе њих двојицу је на Кулу довео Зоран Ивановић. „Рајна је веровала да га Зоран води путем великих људи и да ће испливати, али је он застранио“.

Данић и сестре Магазиновић Ево две чудесне приче тетке Рајне, коју сам рђаво, после неколико дана, забележио почетком 1988⁵.

Професор Данић је 1910. био полазник прве генерације Магине школе која се тада звала Школа за рецитацију, естетску гимнастику и стране језике. Чувала је исечак критике из новина која се односила на представу „Ромео и Јулија“ у којој је Данић играо фрањевца.

Професор Данић је „љубависао“ са њеном тетком Зором, Магином рођеном сестром, коју је као „медицинар“⁶ упознао као добровољну болничарку за време балканских ратова. Рајна је причала и да јој је под прозором свирао на виолини. На жалост она се удала за др Миливоја Пантића⁷ (ваљевског), дерматолога, иначе Данићевог друга. „Био је то роман“, јер су наставили да се „забављају“ и после њене удаје. Тврдећи да носи Данићево дете, пред порођај у Бечу је чак хтела да се разведе. О својим мукама је причала сестри Маги.

Зора и Миливоје су имали три кћери Ану (Коку, 1915), Оливеру (Бецу, 1919) и Мериму (1921). Како је Рајна била често у њиховој кући, „обожавала је Мишу“, у шали су говорили да је она њихова четврта кћерка. Аница је завршила медицину у Београду. Асистирала је др Мирјанићу при Рајнином порођају Зорана. Удала се за правника Милана Јоцића, који је радио широм света при трговачким представништима нове Југославије. Крајем педесетих

⁵ М. Јеличић, Белешке I, 25. 1. 1988, стр. 51.

⁶ Студент медицине. Тада је као државни стипендиста дошао из Немачке.

⁷ Др М. Пантић је дотле био са Аном-Аницом Јанковић. У време писања белешке Аница је била пензионисани гинеколог у Цириху. Како је ово једина нама позната Аница у Данићевом животу питање је да ли је њено име наденуо једној звезди? Видети ВАСИОНУ за 1989, стр. 13. В. Челебоновић тврди (25. 10. 2014) да је име Аница професор Данић уписао поред Σ 6 у Каталогу двојних звезда Бечваровог атласа. Др М. Пантић је био краљев лекар.

година решили су да се трајно настане у Швајцарској. Имају двоје деце. У време Зорине и Данићеве смрти била је гинеколог у пензији.

Био је то онај исти Пантић са којим је Данић у фијакеру раније долазио под прозор Магазиновићки довикујући „Живела Мага!“, „Живела Мага!“. Одлазили су тек када би их са другог спрата Мага расхладила са кофом воде са другог спрата. Геза би у својој причи користио и речи „Пљус по фијакеру“⁸.

Пријатељство Професора и Зоре се наставило и касније. Долазила је на славу у стан Данићевих, а била је и на Кули, по свој прилици касних шездесетих, где се распитивала о Браниславу.

„Тетка је умрла 28. маја, а професор Данић 4. јуна 1979“.

Иако је био у блиским везама са Магазиновићкама, професор Данић стари конзервативац, сматрао је да је била лудост школовати разголићене балерине у „турском“ Београду у коме је саблазно деловала и непокривена женска пета. Позната је његова флоскула: „Знам ја ту фамилију“. Са друге стране би требало узети у обзир и његову резервисаност према женском свету, а и чињеницу да није имао децу због наводног страха од могућности наслеђивања неке психозе.

Ево сада једне приче професора Данића, коју ми је пренео покојни члан Крста Михајловић, после Геземановог изласка из његове канцеларије: „Јесте ли га видели. Док је био унутра и док је разговарао самном он је посматрајући наше главе и узимајући у обзир и своју покушавао да реши проблем три тела.“⁹

Геза је волео различите зачкољице и парадоксе. На наше одушевљење је на табли у учионици, држећи се математичког формализма показивао да је $1 = 2$. Али професор Данић је увек био уздржан када су у питању била његова решења.

У овом одељку поменимо и анегдоту коју је Б. Геземан волео да понавља о, у нашем Друштву неомиљеном В. В. Мишковићу:

„Данић телефоном пита В. В. Мишковића:

- Да ли звезда пре кулминира у Београду или Гриничу?
- Господине Данићу ми то неможемо преко телефона да решимо, него дођите Ви код мене па да ми то потанко размотримо.“¹⁰

Сећања Геземана сам упознао 1968. године на Народној опсерваторији (Кули) по доласку на студије астрономије. Напуштање драгог Скопља и прилагођавање Београду није ишло лако.

Иако се не сећам када сам га први пут посетио, његов стан ми је био једно од првих и најдражих прибежишта. Зашто? Зато што ме није оптерећивао свакодневним обавезама, па сам и своје проблеме могао на неко време да

⁸ М. Јеличић, Белешке II, 31. 1. 2006, стр. 73а.

⁹ М. Јеличић, Белешке I, 9. 8. 1988, стр. 74.

¹⁰ М. Јеличић, Белешке I, 6. 2. 1999, стр. 297

сметнем са ума. У његовој примаћој и уједно спаваћој соби, посвуда затрпаној књигама, а која је пар деценија избегла кречење, време се није осећало. Сличан метафизички угођај, који ме је смиривао, имао сам као комуниста и у прашњавом семинаријуму професора Лазара Милина на Теолошком факултету, а повремено и у „библиотеци“ професора Данића када би он изашао из ње.

Разматрајући са њиме “васионска“ питања и посматрајући ненеуротизовани мир у очима његових египатских мачака, уживао сам у додиру са статичном вечношћу. Динамичку сам доживљавао у самоћи поред огромних београдских река, чудећи се незауостављивој навали њихових вода.

Геза ме је очаравао својом скромношћу, ненаметљивошћу и великим знањем. Иако није завршио ни један разред средње школе познавао је математичку анализу, сферну тригонометрију, тензорски рачун, . . . , па је нама „дипломираним“ гимназијалцима био својеврсни учитељ и математике и астрономије. У нашим младалачким, а самим тим и бунтовним и брљивим годинама, није се постављало питање о томе колико је то његово самоуко упознавање математике и природних наука, односно знање било конзистентно. Идеал је био знати, а не на који начин је било стечено то знање. Такав став је можда могао да прође пар стотина година раније, али у то време нисмо били свесни моћи формалног образовања. Професору Данићу, који је сваке године, у пролеће и јесен, водио сасвим елементарни Курс астрономије за почетнике, није се ни мало свиђало што нам је идол последњи Мохиканац и што не осећамо да се он са напуштањем гимназије дисквалификовао из даљег напредовања и живота уопште.

TU 20 00 - 20 30

Atmosfera i mesec слаба турбуленца; 22^d, 8

Instrument i uveličanje RZ 80x 2

Objekat δ Bootis

Nalaz: одређивање угла једнаког сјаја компоненти А и В помоћу поларизационог фотометра, ради испитивања овога

В комп.	А компонента		
α° = 13,0	36,7	28,4	σ _{α_В} = ± 0,82 ; σ _{α_А} = ± 1,33
16,1	34,4	33,0	
18,9	39,6		L _А ° = 35,50 ± 1,33
19,5	39,1		
17,8	34,9		L _В ° = 17,31 ± 0,82
17,8	36,0		
18,1	31,4		

Слика 4: Одређивање угла једнаког сјаја компоненти δ Bootis. (Дневник I, посматрање бр. 635/295 од 1. јула 1967).

Геза је стално имао нове идеје и нова једноставна, по њему „грчка“, тј. најчешће геометријска „решења“¹¹ различитих „проблема“. Имао је педагошког дара, јер је компликоване ствари знао да рашчлани и поједностави. Умео је много тога лепо да објасни, јер се са многим проблематиком већ лично срео и сродио.

Преводио ми је различите астрономске текстове из Скаја или различитих књига, од којих су бројне биле „позајмљене“ из америчке читаонице¹². Доносио ми је „Политикине забавнике“ са стриповима везаним за Дизнијеве јунаке, или исечене из „Политике“. Безазлено ме је припремао и очекивао да се и ја смејем безазленим акцијама љутог Паје, а ређе Плутона и Мики Мауса. За овог последњег је више пута говорио да је пре Рата у „Политици“ превођен као Мика миш. Иако сам био прерастао дечије јунаке, више сам био за Гордоновог „Принца Валијанта“, Геза је све време нашег дружења задржао исто одушевљење за њих. Ређе ми је под нос доносио исечене стрипове о Томију и Церију из „Политике“ и још ређе о Таранама из „Вечерњих новости“.

Интересантно је да су стрипови били честа тема на Кули, а опсесију сакупљања је имала неколицина – истицали су се Ђока, Драганац и Пекез. Са годинама се све више причало о Алану Форду, па је на цени било њихово поседовање, односно прикупљање његових свешчица. Геземан, фиксиран за детињство, ни на овом плану није хтео да одрасте. Познавалац векторског и тензорског рачуна је остао веран омиљеном Паји. Зато ми је један од радних наслова ових сећања у почетку био „Тензорски Паја“.

Био је стално у промишљањима, јер је питања без одговора било много. Враћајући се решавањима старих питања, стално је брусио одговоре. Често је нешто, али обично на кратко, читао и записивао.

Једном сам овог вечито радозналост и помало стидљивог дечака затекао у продавници Српске књижевне задруге. А имао је ваљда четрдесетак година, којима су одговарали беж џемпер и нешто загаситије сомотске панталоне. Стојећи и држећи књигу био је окренут у десно. Леђа су му као и увек била мало повијена у горњем делу, а глава мало увучена у рамена. Нос са површином је са неком стрепњом и немиром прегледао књигу. Следила је „пакост“ тета продавачици – из „скупоцене“ књиге је брзо али пажљиво

¹¹ И његова баба Мага више је волела једноставну грчку „одухотворену“ гимнастику од мишићаве немачке, иза које су често стајали милитаристички пориви.

¹² За ово трајно позајмљивање књига користио је глагол "увојити", по Воји Чучковићу који је изгледа био пионир у овом послу, а који је после посезања за новчаником г. Ненада Јанковића трајно одстрањен из Друштва. Било је још птица из јата које су се због недостатка новца и „виших циљева“ на овај начин снабдевале по читоницама, књижарама, сајмовима. На овај начин су до плоча долазили и наши "музичари" – најчешћа жртва је била Британска читаоница. Неколико година касније су неки студенти Филозофског факултета (З. Ђинђић и др.) почели да развијају теорију о легитимности крађе књига у образовне сврхе.

вадио белешке. И то левом руком, чије су ми радње увек мађионичарски изгледале. Поново ми је био драг због своје неподмитљиве и људске поузданости.

Био је заљубљеник старијих публикација, на пример „Годишњака нашег неба“, „Васионе“, . . . јер су тада чланци писани са душом, тј. „писатељски“, како је говорио, а не технички. Обавештавао ме је када би се у поменутој књижари појавили антикварни бројеви Скаја; куповао сам их за библиотеку нашег Друштва.

Имао је интересантна запажања и био је духовит. „Људи по граду иду као пакети“, Парабуцког је у потаји звао Ортобуцки, а за Пеђу Милојковића је говорио да има „дух Дениса Враголана“. Све сам убеђенији да је он професору Данићу дао надимак Дача, јер је писца уџбеника тензорског рачуна академика Татомира Анђелића, такође нашег члана, звао Тача. Перфекционисти Јовану Грујићу, који је бесомучно бацао „неуспеле“ фотографије из фотолaborаторије Опсерваторије, дао је надимак Баџика, али овај надимак околина није прихватила.

Док смо се ми забављали на различите начине тетка Рајна је увек нешто радила у кухињи. Живела је скромно. У хладне зимске дане би нам увек добро дошао њен чај, а понекад и кекс. Често је спремала храну за њихове бројне мачке. И она је попут Гезе и њихових мачака била крајње ненаметљива. Симпатисала ме је, вероватно зато што су моји родитељи били из Босне. Наиме њена баба је била од Исаиловића из Дервенте (деда је био од Смиљанића из Метковића). Понекад би питала о студијама, или о понеком од чланова нашег друштва или је причала о прошлости. Са посебном деликатношћу је спомињала Данића. Објашњавала ми је и хиперреалистичне снимке лепих Магиних предратних балетских састава окачених у ходнику. Међу обично симетрично распоређеним балеринама, налазила се и она за коју сам на интернету нашао потпис „Молитва у Грачаници“. У врху ове фотографије се налази и она – балетан Рајна.

Ипак је највише било речи о мачкама, тј. мацама, како је говорила. Њихов број се стално мењао, јер су јој комшије и познаници знајући за њену слабост доносили или остављали младунце, или напуштене животиње. Упамтио сам великог белог мачора Дешу, названог тако ваљда због дебљине, који је чућећи на задњим ногама и протежући се често оштрио (?) канџе на меблу боје труле вишње, велике фотеле са дугим кривим дрвеним рукохватима. Био је то добар мачак, који је трпео сва наша гњављења. Сећам се да је ишао на предњим ногама док га је Геза уз „Ѣић колица“ рукама држао за задње. Нисам био сведок, али се причало да га је Геза после угинућа два дана подгревањем са термофором и масажом покушавао да поврати; Није могао да се помири са чињеницом да ће остати без свога вољеног мачка¹³.

¹³ Леп спомен на мачка Дешу се може наћи на адреси:
<http://web.calstatela.edu/faculty/mmijic/Geza/>

Мачке су биле омиљене и многим другим члановима – Гајић, Мијић, Ивановић, Грујић . . . Да ли су их волели због њиховог сувереног држања – за разлику од паса, не учествују у емотивном животу власника. Уствари волели смо све животиње. Увек ми пада на памет зоофил, „цаиниста“ Зоран Ивановић, коме, да не би наудио каквом инсекту, није било тешко да га изнесе на листу папира, на пример из Данићеве канцеларије на терасу Народне опсерваторије. Тамо би зажелевши им срећан пут дунуо у буба мару, смрдибубу или у какво друго природно (Божије) створење.

Када је у поменуто друштво дунуо ветар вегетаријанства, мањина га је прихватила (Јован, Зоран, Пекез. . .) Међу њима је био и Геза. За разлику вегетаријанца мисионара који су се јавно заузимали за ту идеју, он ју је спроводио ћутећи.

И Геза је био пажљиви слушалац грамофонских концерата, које су нам у Планетаријуму, а касније још више у учионици Народне опсерваторије, приређивали наши учитељи озбиљне музике и њени ди-џејеви Никола Живановић и Драган Пекез. Обично се у полумраку и без приче слушало све – од Албинионија, Вивалдија и Ј. С. Баха до Малера, Дебисија и Р. Штрауса. Геза је, као и многи други, био наклоњенији класицистичкој ери класичне музике тј. Бечлијама Моцарту и Бетовену. По Н. Живановићу у музици, нарочито у Моцартовој, је тражио звучну пратњу за Дизнијеве филмове.

На Кули је увек нешто на ситно куповао, док сам продавао публикације наших чланова, Мухамеда Муминовића из Сарајева, а наравно и нашег Друштва. Углавном је све ишло на „одложено плаћање“, тј. на вересију, јер је он био нестрпљиви читалац, а ја сам га волео.

Геза ми је био изузетно драг због своје пажљивости, сталожености и уљудности. Много ми је значео јер ми је доносио мир, попут професорке Јелене и чика Марка Гајића.

Школовање Гезин полубрат Зоран се сећада га јекао дете чувао и да је у Основној школи „Вук Караџић“ био одличан ђак. Док је у школи био миран и послушан, „код куће је скакао Маги за врат“. „Мага га је много волела, и пуштала га је да ради шта хоће.“

Школске 1966/67. је уписао и напустио је први разред V гимназије, јер није могао да поднесе друштвене предмете. Говорио је: „Оно што ме интересује (физика и математика), то знам више од њих, а остало ме не интересује. То су глупости!!“.

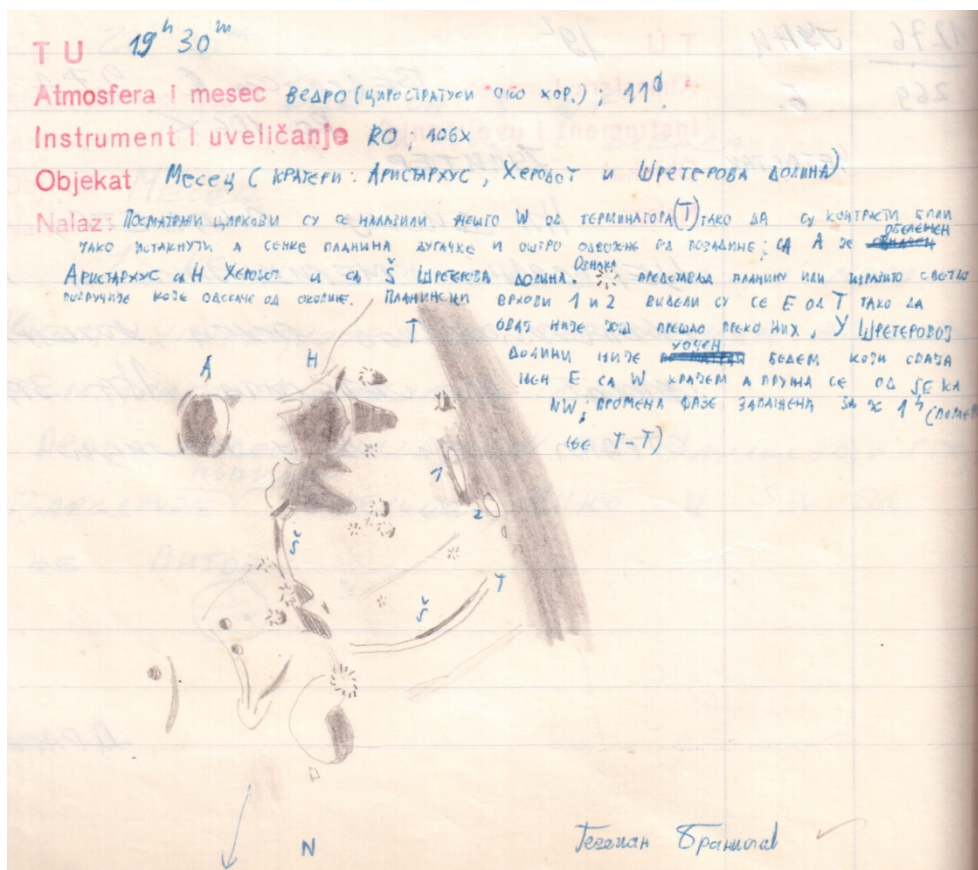
Када је за писмени задатак из српско-хрватског језика добио тему „Пролеће у мојој улици“ (1967), Геза је по Драганцу објаснио шта је пролећна равнодневица и израчунао време изласка Сунца и говорио о азимуту тачке изласа. Када је добио јединицу, тражио је да му се објасни где је погрешно.

По причи Батине другарице Лидије Драговић, која је била са Гезом у разреду, израчунао је висину Сунца приликом његовог појављивања иза неке зграде у његовој улици. Питање је на коју се улицу, односно зграду односио

рачун. Да ли се налазила у Таковској улици на коју гледа његов прозор, или је рачун био везан за неки објект у улици Георги Димитрова у којој се налази улаз у његову зграду.

У V гимназији упознао је свог две године старијег друга Горана Андријашевића - Саху. Ту Магину гимназију је раније завршио и његов дугогодишњи комшија и заштитник Братислав Петковић – Браца. Рајна је Браци у њој предавала енглески језик.

По речима Зорана Поповића иако је Геза добро пролазио на такмичењима из природних наука, због силних јединица из других предмета, директорка Гимназије је замолила своју колегиницу са студија, да испише сина. Рајна је то и учинила. Шта даље са Геземаном? Један од предлога је био да се запосли на месец дана у оближњој радњи, „код Ћире вулканизера“, како би видео „шта значи радити“. Рајна то није дозволила.

Слика 5: Посматрање Месечевих „циркова“ (кратера) од 7. јуна 1968. (Дневник II, посматрање бр. 1278/270 од 7. јуна 1968).

У то време изгледа пада и његов одлазак у Сарајево где је конкурисао за војног пилота. Тестирање је трајало пар дана. Када га је психолог на крају питала: „Шта још волиш поред астрономије?“ одговорио јој је: „Карикатуру.“ „Хајде онда мене нацртај!“ Гледајући у цртеж, даља испитивања је закључила са речима: „Иди ти у твоју астрономију. Ниси ти за пилота!“ Геза је нови пораз, по Зорановим речима „тешко отпатио“. Интересантно је да о овом свом подухвату, који је могао у потпуности да му промени живот, никада није причао својим друговима. Уствари о свом животу је углавном ћутао. Много је отворенији био када је била у питању његова драга баба Мага.

Следи ваншколско образовање. У почетку му је од велике помоћи био Зоран Ивановић. Да је према овој помоћи био врло критичан професор Данић сведочи следећа прича Предрага Милојковића: „Једне зимске вечери ваљда 1969, на Кули сам причајући са Зораном разгледао књиге у библиотеци. Када ми се у рукама наша Лапласова Небеска механика, предложио је и охрабривао ме је да је узмем на читање. Док сам се спремао да је задужим наиђе Дача. Погледа књигу, погледа Зорана, па ме упита зашто узимам тако тешку књигу. Одговорио сам: "Рекао ми је Зоран", што није било сасвим тачно, јер сам и ја у томе имао удела. Сав зајапурен се окоми на Зорана речима: "Зар хоћеш и од њега да направиш Геземана, да полуди као што је тај полудео?" Зорану је било веома непријатно и поче нешто туц-муц. Профа није могао дуго да се смири“.

Као искусан човек професор Данић је био доста уздржан према Геземану. Држећи се оне старе да млади требају да уче, како би се запослили, радили и засновали породицу, бојао се да због Гезине популарности и други не крену његовим стопама. Свом омиљеном пулену Д. Марковићу је једном приликом чак саветовао да се не дружи са њиме. Драганац, који је тада био студент Електротехничког факултета, није га послушао.

Геза је углавном био самоук. Суверено владајући знањима из поменутих наука био је од велике помоћи многима, на пример Јованићу и Драганцу при писању матурских радова.

Прелаз шесте у седму деценију прошлог века је био најбурнији у Гезином животу. Године 1970. је у Палмотићевој после тромесечног задржавања констатовано да има стечену шизофренију. Нажалост, најнадаренијем међу нама болест је спречавала даљи развој.

Да га је тиштио недостатак формалног образовања илуструје следећа прича.

Расправљајући шта да раде са својим животима, шерет Ђ. Класнић му једном приликом, пола у збиљи, а пола у шали рече: „У крају је пет-шест факултета. Ни један нисмо завршили, јер смо би-тан-ге.“ Овај закључак је Гезу тако погодио, да га је скинувши наочаре ударио. Почела је туча, коју су убрзо спречили Драганац и Пекез.

У првој половини седамдесетих година се причало да је сјајно положио математику, физику и хемију како би могао ванредно да упише Природно-математички факултет – групу за физику. Овакво полагање у „радничкој“ земљи је било предвиђено за оне који нису завршили средњу школу. Факултетске испите је лако полагао, али су му наводно непремостиве препреке биле филозофија и предвојничка обука.

По Милану Мијићу, који се се директно заузимао око Геземановог високошколског образовања стварност је била сасвим другачија. Зато треба погледати 5. причу из његових сећања „Грчки метод Бранислава Геземана“, које следе иза овога чланка. Несавладиви проблем су му биле исцрпљујуће лабораторијске вежбе из физике. Са ставом: „Иди бежи шта ће ми тај практикум“, он је практично напустио студије физике.

Бринући се за синовљеву будућност несрећна тетка Рајна је на свој леп начин покушавала да га наговори, да не одустаје од студија. Увиђајући грубу реалност Геза јој је одговорио да ће се хранити из корпи за отпатке.

Завршимо поглавље о школовању са још једном неутемељеном причом, овог пута везаном за напуштање Факултета, коју сам чуо од З. Поповића. Наиме замеривши „доценту“ на извођењу неког образаца, овај му је дозволио да изнесе свој пут. Исписавши на пола табле своје извођење Геза му је рекао: „Немате ви појма“ и отишао.

Цртице

У циљу бољег Геземановог портретисања ево још неких епизода из његовог живота:

1. Када би нас после ноћи проведених на Кули у 5-6 изјутра на Калемегдану заустављала милиција са оним: "Одакле момци?", ми смо пар пута истурали Гезу рачунајући на његову озбиљност, којој су доприносиле и његове наочари. Слушајући га једном приликом, неки неповерљиви милиционер понови: "Са посматрања?", а Геза одговори: "Са астрономских посматрања", благо се ишчуђавајући, као да говори "шта ту није јасно?". То је увек палило.
2. Малтене сваки пут када би се око 11 враћали са Куле пустом Васином, враголасти Геза би се попут Тома у цртаћу театрално залепио за канделабр – са обе руке и једном ногом коју је инерција носила напред.
3. Група са Опсерваторије је једном приликом ноћу, код Позоришта, на семафору у Француској улици, на коме је било црвено светло, запазила кутију на којој је писало: "Ако желите да пређете улицу, притисните дугме." Геза, наравно, притисне, и одмах се на кутији упале црвена слова "ЧЕКАЈТЕ". Он се одушеви, да би после кратке паузе додао: "Човек би очекивао неко решење како да се пређе, а оно ЧЕКАЈТЕ!".
4. Оде Геза у самопослугу преко пута да купи хлеб и сладолед. Сладолед отвори и лижући га на каси плати само за хлеб. Изашавши

- се кидао од смеха и лижући сладолед, понављао је: "А теткица ништа." Стари штос је и он применио у пракси.
5. На ћошку испод његовог прозора налазио се киоск за новине или трафика. Знао је кроз спуштене дрвене ролетне да купце новина или цигарета прска водом из пластичног пиштоља. Јако се смејао и чудео што су испрскане муштерије решење тражиле високо, скоро на небу, а не у прозору на пар метара од њихове главе. Много се уплашио када једном приликом јасно видео водену мрљу на ролетни.
 6. Волео је живи свет. Знао је да консултује голубаре због повређеног голуба и да више пута интервенише код Зеленила због неодржавања парка или сече стабала.
 7. У дневним новинама је пратио вести о јавним предавањима, новости из науке и стрипове, али не и спорт и политику. Посећивао је јавне трибине посвећене науци – нарочито на КНУ (данас Коларчева задужбина).
 8. Једно суморно јесење вече Драганац и Бата¹⁴ су затекли Гезу како седи на мермерном степеништу испред отворених врата свога стана и при томе гледа кроз дурбин. Посматрао је Месец, али не прави већ његову карту окачену на супротној страни стана, на прозор ка Таковској. Због фокусирања морао је да изађе из стана . Био је то експеримент, а и бољи је Месец на папиру него никакав.
 9. После трочасовног писменог задатка из математике на Машинском факултету, Бата је дошао да провери шта је урадио. Стојећи и полугласно мрмљајући Геза је решио за око један минут један од задатака. Гледајући у плафон, кроз не баш сасвим чиста дебела стакла својих наочара, и држећи прст на образу, рекао је $x = 0,8$. Испоставило се да је био у праву. На жалост Батино решење $x = 1$ је било погрешно.
 10. Избегавао је сукобе и приче о негативним стварима и враћао се лепим темама.
 11. Имао је много другова који су га посећивали, али је ретко ишао код њих.
 12. За оне који су слушали рок и на пример носили дугу косу говорио је да су „шлогирани“. Додуше, познато је да су неки од њих лоше завршили.
 13. Лудо се смејао када је гледао Џери Луиса или Луја де Фина у Југословенској кинотеци или Студентском културном центру. Једном је лупајући кишобраном у под, као у каквом цртаћу, изгледало као да ће пробити под, па је „народ хватао џаду од нас“.
 14. Волео је да дописује „фазоне“ на оно што чита. На пример, када је Зоран свој чланак у "Васиони" о јесењем небу почео са "ужарена

¹⁴ Мирослав Ђорђевић, сада адвокат.

- црвена кугла поиграва на хоризонту," Геза је Сунчево „одскакивање“ на на свом примерку часописа прокоментарисао са "боинг-боинг."
15. Зими када је тријумвират¹⁵ цртао двометарску карту неба у планетаријуму, Геза је Јовану са тесном вуненом капом, ставио око главе две пластичне полулопте¹⁶, па је лично на право руског космонаута!
 16. На тераси Народне опсерваторије знао је са својом јакном да растерује "маларичне комарце". Недозвољавајући то, Никола га је јурио кобојаги (шатро) да га дави. Вредело би то дочарати.
 17. Док је неко од нас поред „Цајса“ држао подуже слово бројним посетиоцима, појави се непознати дебелушкати младић са наочарима, вероватно студент, и изненада упита: "А каква је веза неодређених интеграла и Њутн-Лајбницевог формуле?" и додаде још много тога. Око њега мук. Док смо га запањено гледали он је верглао без тачке и запете. Да је ту била покојна Јелена свакако би га прекинула са: „Стани локомотиво“. Геза је пак стојећи потпуно озбиљан поред њега гледао испред себе. После тираде, метеор од човека се сумануто сјури низ степенице и нестане¹⁷. Док смо се згледали и немо питали "шта то би?", Геза ће мирно одмахнувши главом: "Све је тачно рекао."
 18. М. Мијић и П. Милојковић су непотписани чланак о Б. Гезману објавили у новосадском електронском часопису „Астрономски магазин“¹⁸. Молили су ме за неку његову фотографију, али је нигде није било. Решење су нашли у исецању Гезиног нејасаног, растерисаног лика из групне фотографије објављене у неком од старих бројева ВАСИОНЕ.¹⁹ Фотографије су проблем и у овом раду, јер је одрасли Геза једноставно избегавао да се слика. Стално се склањајући од фотоапарата лично је на Африканаце, који су мислили да тако спасавају душе.

По Зорану, Мага је Гезу и њега сваке године водила на сликање код фотографа Лончаревића у Балканској улици.

Болест У почетку нашег дружења импоновало ми је да будем поред Гезе, јер је много шта знао, јер је био одличан посматрач, а при томе је до аскетизма био скроман и честит. (Тесла му је био морални узор).

Са друге стране с обзиром да није имао школске обавезе и да нигде није радио, изгледало је да не води рачуна о својој будућности и као да нема

¹⁵ Зоран, Јован и Никола

¹⁶ Калоте са светларника (окулуса) Планетаријума.

¹⁷ Кула тада није имала зупце, па је степениште било близу.

¹⁸ <http://www.astronomija.co.rs/biografije/9147-branislav-gezeman>

¹⁹ Године 2015. је „растерисана“ слика сумљивог Гезе замењена правом чији је власник Горан Андријашевић - Саха.

потребу за осамостаљивањем, односно о преузимању одговорности везаних за самостални живот. Имао сам утисак да жели да остане у дечијем свету и да га у томе мајка Рајна подржава. У сваком случају деловао је мање различито (ексцентрично) у односу на побројано друштво, али приметно у односу на наше остале другаре.

Иако нам је искусни професор Данић, иначе син првог српског психијатра, по мени нехумано указивао на необично Геземаново понашање („луд“ итд.), мене су привлачили његови поменути квалитети, његова „лепа нарав“, „осећај за хумор“ (под наводницима су искази М. Мијића) и његова оданост нашем друштву, како Данићу и Јанковићу, тако и Јелени Милоградов-Турин и Челебоновићу, кога је последњи пут поздравио својим стидљивим пискавим гласом на тераси Народне опсерваторије за време посматрања ваљда комете Хјакутаке.

Док сам раније сматрао да се намерно није хтео да приклони захтевима и променама великог друштва, што ми је у бунтовничким годинама и годило, временом сам све више схватао да им се уствари није ни могао да прилагоди.

Изгледало ми је на пример да му ни девојке нису потребне. Никада, на пример, ни једну нисам видео са њиме. Међутим судећи по следећој причи другара, који су тражили да им име не помињем, мој утисак о Гезином односу према женском свету је био погрешан.

Половином седамдесетих Геза је био опседнут лепом глумицом Станиславом Пешић (1941-1997). Вероватно је запазио на Телевизији током шездесетих година када је водила емисију за децу „Хиљаду зашто“. Седамдесетих је пак била Олга Петровић у неколико серија, серије „Позориште у кући“. Популарној глумици је „досађивао цедуљицама“. Како одговора није било „разбио јој је поштанско сандуче“. Код Рајне је због тога интервенисао заједнички пријатељ композитор Војислав-Воки Костић. Друга верзија каже да је добио батине од њеног мужа, када је Станислави донео букет цвећа на врата.

Морам да поменем овде да се нешто касније у лепу играчицу Лепосаву-Локицу Стефановић безнадежно „и до ушију заљубио“ наш другар Драгутин Гајић. И ја сам имао послеподневну „телевизијску љубав“, кошаркашицу Ирону Гал. После ТВ преноса морао сам да јој приђем, али нажалост нигде нисам могао да је нађем у новобеоградској Хали спорта.

Несналажење са девојкама је била још једна од значајки нашег друштва. Наравно да је и овде било изузетака.

Имам утисак да је напуштање школе био преломни тренутак у његовом животу и то у време када је интелектуално био најјачи. Тешка психичка болест која неволи распореди времена и протоколе трајно га је увела у други део живота у коме је по тетка Рајни „заменио дан за ноћ“. Ноћ је лепа за учење, јер је мирна, али и одваја од људи и као бег од реалности удаљава људе од решавања свакодневних проблема.

Било како било Гезина зграда на углу Таковске и Г. Димитрова ми је била увек драга. Када бих био у близини, најчешће у Телевизији, увек сам се

тудио да га на кратко посетим. Иако сам најчешће долазио ненајављен увек ме је са радошћу примао.

Са проласком година било је све мање оних који су га посећивали. Почео је да живи у полумраку, жалио се да се брзо умара и да му смета светло. Није му падало на памет да поправи телевизор. Жалио се да не може много да чита јер га боле очи (имао је астигматизам), да има депресију, да чује гласове. Психички се мењао. Мршави Геза (мајка и браћа су га због тога звали звали Тица) је почео да добија на тежини па сам га у шали звао „дебели Геза“. Деловао је успорено. Лекови? На крају је остао и без маца, али сам чуо да их је као ноћни човек хранио на Палилулској пијаци.

Када је постао агресиван тетка Рајна је морала да се пресели код сина Милоша, који је живео на Сењаку. У овој тешкој психичкој болести прво страдају они који су најближи болеснику. Настали су велики проблеми, причао ми је да га је мајка „упропастила психофизички“. И у то тешко време за њега и тетка Рајну, поготову у нашој нееманципованој средини, са пуно поверења је долазио код мене на Кулу. Године 2002. је добивши батине од брата, због малтретирања мајке, тражио да преспава у кући код мене, па је додао „ако буде потребно“. Радости је било све мање.

Безрезервно ми је био одан све до почетка 2007. године, када сам и од њега тражио да нешто напише за ВАСИОНУ о нашем рано преминулом другу Јовану Грујићу (1947-2006). А онда обрат. Налазили смо се у парку „Мањеж“, после сведочења у Пензионом фонду да никада није имао никакве приходе. Сведочења његовог комшије Братислава Петковића²⁰ и мене су омогућила да прима мајчину пензију. Говорећи о Јовану узнемирено је рекао: „Ти незнаш ко је он“. Имао сам утисак као да је свом великом добротвору приписао моћи каквог нечастивог²¹. Истог тренутка сам и ја био отписан; вероватно је сматрао да се овај непожељни гост уселио и у мене. Никада га више нисам ни видео ни чуо. Ни сада не могу да верујем да је после наведене безазлене приче могао да следи велики Гезин обрат.

Годинама сам га звао телефоном, звонио, куцао и лупао на врата, али је и према мени постао неумољив. Као добро информисаном (секретар Друштва) многи другови су наставили да се као и раније распитују о њему. Могао сам

²⁰ Братислав Петковић-Браца (1948), комшија, коме је Геза најдуже држао отворена врата свога стана. Редитељ, драмски писац, политичар, власник најстарије београдске посластичарнице, оснивач Музеја аутомобила. Култна посластичарница „Петковић“ се налази преко пута њихове стамбене зграде у сада улици И. Гарашанина.

²¹ Из једне умрлице посвећене покојном Јовану, а објављеној у ПОЛИТИЦИ, смо сазнали да је био масон. Ово је изненадило све његове другове, па изгледа и Гезу, који се у то време налазио у пољуљаној фази у којој је почео да плете различите приче, да верује у враџбине итд. Вероватно је та „обрађена“ чињеница о Јовану, који је знао да буде и мрачан, на њега извршила толики ментални притисак, да је спас, попут других шизофреничара, нашао у изолацији. Биће да је Јован био само прва „жртва“. После неког времена се практично изоловао од свих.

само да им кажем оно што бих чуо од његовог комшије и „заштитника“ Браце, који ми је са временом и сам постајао све недоступнији, нарочито у време када је постао министар.

Никога од опсерваторијских другова није примио у стан последњих седам година свога живота.

*

Крајем септембра 2014. сам се обрадовао када сам из тролејбуса на његовој тврдој згради, у којој се за време рата налазила нека немачка командатура, видео полуотворени мени драги прозор. Мој Геза је отворио прозор. Помислио сам на моје Америћане: Мачића (како је Геза звао Мијића; за тетка Рајну је био Мјаца), Пеђу и Банета и Израелца Сахе, који су се стално распитивали о њему и тражили вести о њему. А заборавио сам да је стан обично „луфтирао“ око поноћи, отварајући поред прозора и врата од стана. Овога пута се стан проветравао јер нас је наш драги Геза напустио незнано када.

*

У другој половини 2014. се угасила Герхардова грана лозе Геземана.

Пар дана после, свог рођендана, 26. јула, умро је Волфганг Геземан. За ту вест Зоран Поповић, који је иначе био на рођендану свога ујака у Немачкој, чуо је у Београду.

Ускоро му је смрт однела и полубрата Бранислава Геземана. По Зорановим речима претходно јој је злослутни сан у ноћи 31. јула/1. августа. Док је стајао на средини Гезине собе била је присутна и Рајна, иако није била видљива. Јако се изненадио када је видео баба Магу, како провирује кроз врата. Извијајући врат са великим очима је забезекнуто гледала ка Гезином кревету. Пробудивши се, брзом анализом је закључио да је порука сна јако лоша. Али ништа није предузимао.

Све му је било јасно тек када је од Јеленке Петковић, 28. августа, чуо да се из Гезиног стана шири непријатан сладуњави мирис. Обивши врата затекао је мртвог брата Гезу. Лежао је на ћебету на кревету. Тело му је било надувено као да има 120 килограма. Брада, коју никада није имао, је уствари била крв, последица плућне емболије. Мртвозорник је проценио да је умро пре три недеље. Стан је био пун свега и свачега, као да је у њему живео „последњи париски клошар“.

У умрлици је записано да је умро 26. августа 2014. у 20:00. Кремиран је 1. септембра у 00:00, а његов земни прах је развејан 15. септембра у 10:00 у Врту сећања Новог гробља. Присутан је био само његов брат Зоран.

Зоран се од брата опростио и у ПОЛИТИЦИ 28. септембра. Написао је: „Желео си свемир . . . Отишао си.“

Стан који је тетка Рајна откупила је рашчишћен. Бројне књиге је после четири дана раздавао „позваним људима“. Стан је дезинфикован после недељу дана, а касније је и продат.

Бављење астрономијом Основни задатак Астрономског друштва „Руђер Бошковић“ је популарзација астрономије. У том циљу су 1935. и 1953. покренути часописи САТУРН и ВАСИОНА, а 1964. и 1970. отворени Народна опсерваторија и Планетаријум. Како су чланови, углавном астрономи са Звездаре, били заузети својим редовним пословима, а професор Данић био у годинама, односно отежано су грађанима демонстрирали изглед неба (показивали сазвежђа и сјајније звезде, а кроз телескопе Месец, планете, двојне звезде, магличасте објекте итд.) и уопште причали о васиони, решено је да се за те послове ангажују млади. Професору Данићу и другима је поверено да их преко курсева и других активности обуче за демонстраторе и предаваче како у Опсерваторији, тако касније и у Планетаријуму, као и за потребе стручног посматрања неба.

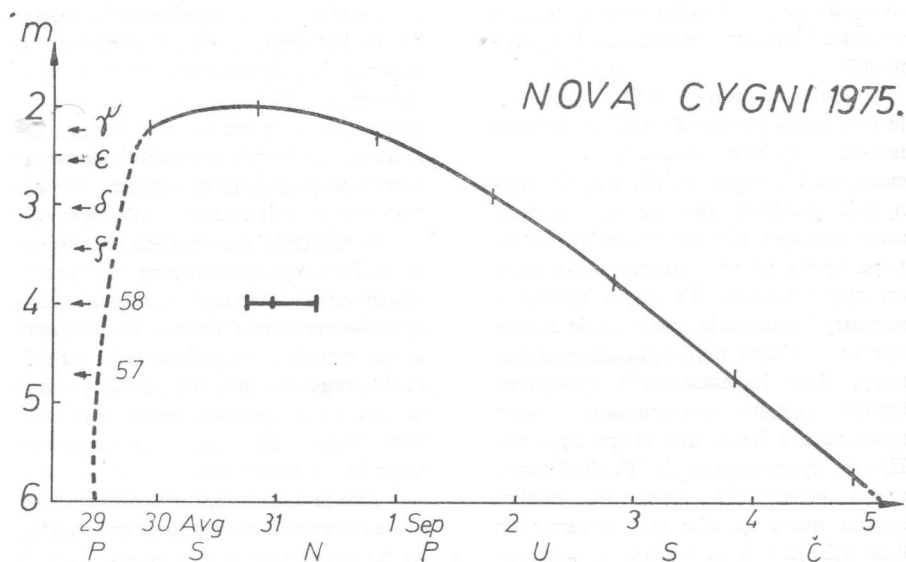
Недостатак сталног персонала решаван је организацијом дежурстава чланова Друштва на Народној опсерваторији – преко дана поред панорамских инструмената, а ноћу поред рефрактора Цајс и Отвеј. Млади чланови су ван радног времена продавали и улазнице. Организовање овог посла је водио секретар Јован Ступар уз ауторитативну помоћ професора Данића.

Геза је више волео да ноћу усмерава телескоп, а када би причао то је чинио сталожено – са занимљивим причама из којих се видело да су оне биле резултат борбе идеја у њему, тј. промишљања и посматрања. Није то било „набифлано“ знање. У причама није било њега, нити се у зависности од публице поводио за ефектима.

Сведочанства о положеном испиту за сарадника Народне опсерваторије су добили скоро сви напред побројани чланови. Бранислав Геземан је био слушалац II курса астрономије за почетнике. Положио га је 25. 9. 1966. – тек је био ушао у 16. годину.

Геземан је словио за одличног посматрача, познаваоца астрогнозије и демонстратора неба грађанима. Са успехом је учествовао „витешким“ турнирима у проналажењу слабих М и других објеката.

У Дневнику посматрања Народне опсерваторије се налазе његова бројна квалитетна посматрања небеских тела и појава, као и она која су везана за проучавање могућности коришћених инструмената. Поред бројности и разнородности посматрања Геза се истицао и по обимности налаза. Тежећи да описи буду што тачнији, а са језичке стране и што исправнији, без устручавања је уметао нове речи или их исписивао изнад прецртаних. И његова посматрања краси савесност.

Слика 6: Сјај Нове у Лабуду од краја августа 1975. до краја априла 1976.

Захваљујући добром познавању неба, које је често посматрао, међу првима је у Европи запазио 29. августа 1975. нову звезду у Лабуду. Као искусни посматрач, поредећи њен сјај са околним звездама током седам дана, нацртао је криву промене сјаја. Тако је настао његов можда најзначајнији рад:

1. *Годишњица појаве нове Лабуда*“, ВАСИОНА XXIV, 1976, бр. 4, стр 86-88.

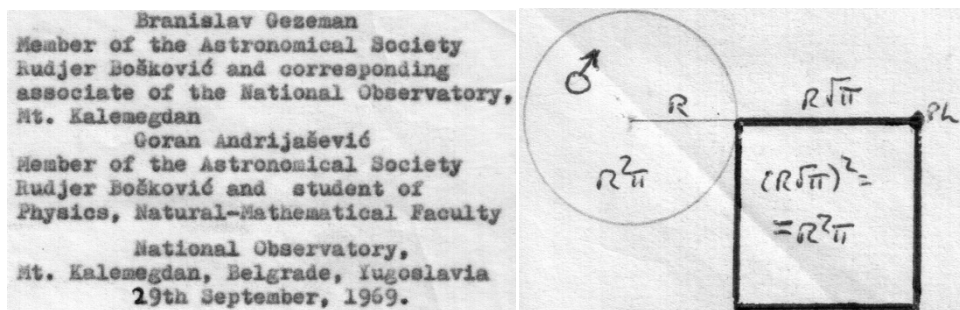
У „Васиони“ су објављени и следећи његови чланци:

2. *Посматрање температуре у току помрачења*, ВАСИОНА XIV, 1966. бр. 2, стр. 31-32. Коаутор му је био Милан Поповић. Односи се на промену температуре за време делимичног помрачења Сунца 20. маја 1966.
3. *Посматрање комета са Народне опсерваторије* (са Миланом Мијићем), ВАСИОНА XIX, 1971, бр. 2, стр. 45-48. Дати су подаци о пет комета које су посматране са Народне опсерваторије од 1967. до 1970. године
4. *Посматрање потпуног помрачења Месеца* (са Миланом Мијићем). Помрачење се десило 6. августа 1971. ВАСИОНА XIX, 1971, бр. 3-4, стр. 71-73.
5. *Напомене уз чланак о аберацији светлости*, ВАСИОНА XX, 1972, бр. 1, стр. 15. Односе се на чланак М. Дачића објављен у ВАСИОНИ XIX, 1971, бр. 1, стр. 19-21. Ове напомене лепо

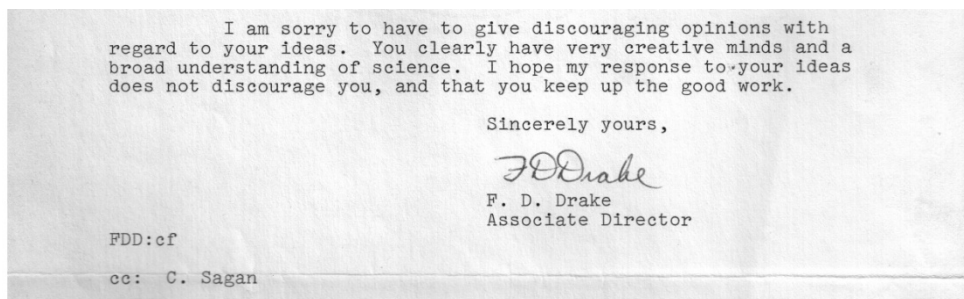
илуструју Гезин „грчки“ приступ, који даје предност геометријском сагледавању проблема.

6. *Двестагодишњица од открића Урана*, ВАСИОНА XXIX, 1981, бр. 4, стр. 64-65.
7. *О одређивању висине тела са једне станице* (са Предрагом Милојковићем), ВАСИОНА XXVIII, 1980, бр. 1-2, стр. 9-23. Метода омогућава да се на основу података о угловној висини објекта (рецимо НЛО-а), његовог азимута и тренутака када је изгубио сјај због уласка у Земљину сенку и заласка Сунца, доста прецизно одређује висина тела.

Живот у космосу и уфологија Шездесете године прошлог века у којима се човек први пут отискивао ван Земљине атмосфере одликовале су се великим интересом за живот у космосу. Ово питање је опседало и Б. Гезмана.

Слика 7: Писмо упућено 29. септембра 1969. Ф. Д. Дрејку, директору чувене Јоносферске опсерваторије у Аресибу (са копије). а) Пошиљиоци – заглавље. б) Скица система Марс-Фобос.

Слика 8: Потпис Ф. Д. Дрејка, са друге стране одговора од 13. октобра 1969. Види се да је одговор проследио Карлу Сегану.

1. *Сјај Месеца*, ВАСИОНА XXIX, 1991, бр. 1, Додатак стр. 33 (Исправка, 1991, бр. 4, Додатак, стр. 40). Последњи Геземанови прилози за ВАСИОНУ стигли су почетком деведесетих година у време постојања њеног додатка. Знајући да су му познате многе слатке астрономске ситнице и да стоји у месту, подстицао сам га да неке изнесе у јавност. Није био ефикасан, али је једном приликом донео низ ситних прилога писаних дрвеном оловком. Наведени наслов се налази у рубрици „Одговори на питања“.

Све је почело 1960. са пројектом Озма америчког астронома Франка Дрејка (1930), који је свој радио-телескоп усмерио ка блиским звездама τ Ceti и ϵ Eridani. Гези су идоли постали и совјетски астроном Јосиф Шкловски (1916-1985) и амерички астроном и популаризатор пројекта SETI и науке уопште Карл Сеган (1934-1996), који су у својим књигама *Вселенная. Жизнь. Разум* (1962) и заједничкој *Intelligent Life in the Universe* (1966) изнели интересантна размишљања о ванземаљском животу. Идејама није било краја. Машту су распаљивали 1971. Насин неостварени пројекат Киклоп, који је предвиђао изградњу 1500 радио-телескопа, па њене сонде Пионир 10 и 11, које су 1972. и 1973. понеле поруке ванземаљцима и завршило са 1977. када је радио-телескоп Велико уво у америчкој држави Охајо регистровао чудесни Вау сигнал²² из космоса.

За живот у васиони је тесно везано и питање летећих тањира за које је Геза био мање заинтересован, мада је веровао у њихово постојање. Највише је размишљао о погону НЛО. Решење је видео у антигравитацији. Веровао је да ванземаљци могу да обрну дејство гравитационог поља, тј. да привлачну силу претворе у одбојну. Можда одавде потиче његово интересовање за декомпозицију гравитационог поља. Ево неколико прича везаних за ове теме.

1. Знајући за велико астрономско противљење постојању летећих тањира, које је често било праћено и подсмевањем, он је ову своју страст прикривао и од мене. На том плану је сарађивао са П. Милојковићем. Сећам се са којом је озбиљношћу овај други узимао податке о мом „виђењу НЛО-а“ на старом скопском травнатом аеродрому 1968?. године. Њихова картотека је садржавала неколико стотина случајева.
2. Прича се да је очекујући уфое на брду Стражевица у Раковици, а и због снимања радара тамошњег Центра за везе ЈНА, био ухапшен од службе обезбеђења. Друга верзија каже да је на овом брду у Раковици, иначе познатом по скоро свакодневним НАТО бомбардовањима 1999, био ухапшен заједно са нашим чланом Миливојем Јаношевићем.

²² Wow signal. Српски би то био охо, или о хо хоо сигнал.

3. У сарадњи са Гораном Андријашевићем, коме је Геза дао надимак Саха²³ следећа његова идеја је стигла и до Нила Армстронга.

Подстакнут идејом руског астронома Јосифа Шкловског, који је тврдио да су Марсови сателити због њихове мале масе односно густине шупљи, Гезман иначе склон анализи таблица, се посветио изучавању система Марс-Фобос. Запазивши да се удаљеност Фобоса од Марса може представити са $R + 1,77R$, односно $R + R\sqrt{\pi}$, где је R полупречник Марса, нашао је да је површина квадрата, чија је страница $R\sqrt{\pi}$ (разлика растојања Фобоса и радијуса Марса) једнака површини диска Марса. Тврдећи да је једнакост поменутих површина од значаја ванземаљцима за међусобно препознавање и комуникацију Геза и Саха су подржали идеју Шкловског о вештачком пореклу Марсових сателита.

Потврду о вештачком пореклу Фобоса превела им је на енглески Кордија Кведер²⁴, а онда су га послали на неке адресе. Како је одзив био слаб решили су да га предају америчком астронауту Нилу Армстронгу, који је после тријумфалног лета на Месец, заједно са Е. Олдрином и М. Колинсом, 18. и 19. октобра 1969. године посетио и Београд. Горанов отац Бранко, који је радио у Министарству иностраних послова омогућио је сину да се за време пријема Нила Армстронга нађе у СИВ-у²⁵. И док је Горан чекао испред сале за пријем, Армстронгова прва супруга Џенет је изашла и из његових руку преузела Гезман-Андријашевићев рад. Радост је била велика и трајала је дуго, јер је крајем октобра стигла учтива захвалница. Кратак текст са потписом астронаута Армстронга²⁶ који је први крочио на Месечеву површину значио је много.

4. Током 1969. и 1970. године „велики астрономи“ Геза и Саха су о свом открићу писали многим светски познатим астрономима. Из

²³ Мегнад Саха (1893-1966), индијски физичар, нобеловац, који је најпознатији по разради теорије јонизације – *Сахина једначина*. Горан је добио надимак Саха, јер је у Индији, где му је отац био саветник у југословенској амбасади, провео 3,5 године.

²⁴ Одличан познавалац енглеског језика, јер је дуго живела у Америци. Била је супруга југословенског амбасадора у Индији Душана Кведера (словеначки кадар). Била је у роду са Андријашевићима, који су такође из Макарске.

²⁵ Савезно извршно веће, југословенски комунистички назив за владу Југославије.

²⁶ Нека буде забележено овде да се са славним Армстронгом руковао Слободан Јанков, ученик V разреда ОШ „Владимир Иљич-Лењин“ са Новог Београда. Било је то на Аеродрому „Београд“, где су били распоређени ђаци његове школе. „Рука му је била мека, а стисак нормалан.“ Да ли је то руковање одредило Јанковљеву судбину? Једини је наш астроном који је радио на највећим телескопима данашњице.

документације, која се налази у поседу Горана Андријашевића-Сахе, види се да су им одговорили:

- Франк Дрејк (одговор је потписао 13. октобра 1969),
- Џозеф Ашбрук, уредник часописа *Sky and Telescope* (21. октобра 1969),
- Нил Армстронг (1930-2012) (22. октобра 1969),
- Петер ван де Камп (1901-1995), амерички астроном холандског порекла, који се на Спрул опсерваторији бавио и „планетским“ пратиоцима звезда (3. децембра 1969).
- У име Поморске опсерваторије, односно *Наутичког алманаха* одговорио је Ралф Ф. Хаупт (1906-1990), 30. децембра 1969,
- Петер ван де Камп (5. март 1970),
- Нил Армстронг (9. март 1970),
- НАСА, одговорио је Сирил И. Бејкер марта 1970,
- Бредфорд А. Смит (1931), амерички планетолог. У попису примљених писама Горан је на корицама фасцикле са писмима записао јуни 1970, али његовог писма нема. У фасцикли се пак налази његов сепарат „Фобос, прелиминарни резултати Маринера 7“ из часописа „Сајанс“.

SPROUL OBSERVATORY
SWARTHMORE COLLEGE
SWARTHMORE, PENNSYLVANIA 19081 December 3, 1969

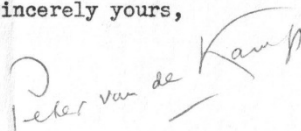
Messrs B. Gezeman and G. Andrijašević
National Observatory
Kalemegdan Hill
Belgrade, Yugoslavia

Dear Sirs:

I have your letter of November 27. The best I can do at the moment is to send to you by separate mail a few reprints which refer to the work we are doing in the field of extra solar planetary systems. Probably in a few years I could give you additional information.

With all good wishes,

Sincerely yours,

Peter van de Kamp

PvdK:nj

Слика 9: Сл. 9. Одговор Питера ван де Кампа, директора Спрул опсерваторије од 3. децембра 1969.

М. ЈЕЛИЧИЋ

- Фред Л. Випл (1906-2004), стручњак за комете. Од 1955. до 1973. је био директор Смитсонијанске астрофизичке опсерваторије (САО) у Кембриџу (Масачусетс, САД). (10. јули 1970) и
- Ентони Хјуиш (1924), енглески физичар, који је за доприносе радио-астрономији и откриће пулсара 1974. са Мартином Рајлом добио Нобелову награду. (23. јули 1970).

SMITHSONIAN INSTITUTION
ASTROPHYSICAL OBSERVATORY

60 GARDEN STREET CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS 02138
TELEPHONE 617 864-7910

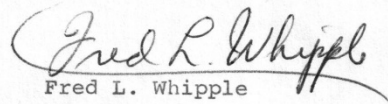
July 10, 1970

Dr. Branislav Gezeman
Dr. Goran Andrijasevic
National Observatory
Kalemegdan Hill
Beograd, Yugoslavia

Gentlemen:

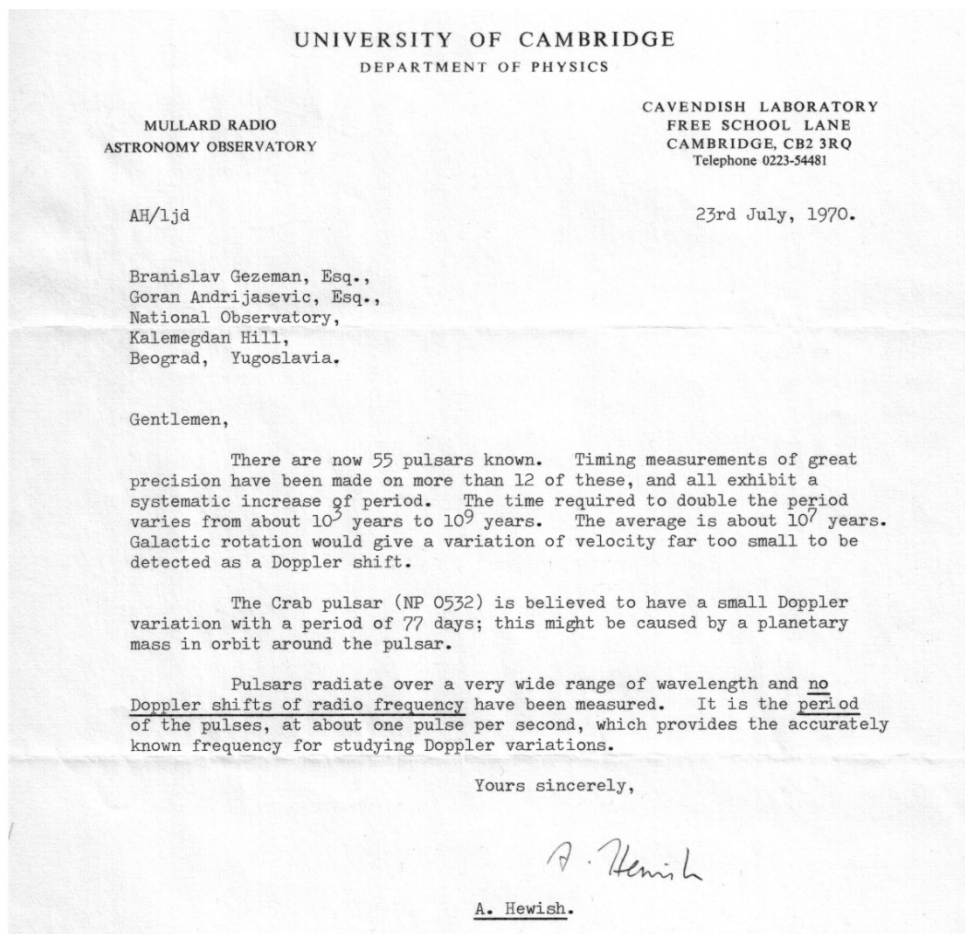
In answer to your question about the physical effects on the orbit of Phobos I enclose two of my papers which will answer most of your questions. The 1954 paper was written to set an upper limit on the density of inter-planetary material near the orbit of Mars. This limit is perhaps a million times or more greater than the true density of material in that region of space. Thus I can assure you that none of the other effects that you mention could possibly produce the earlier derived value for the secular acceleration of Phobos, within a factor of surely 10^5 or 10^6 times. Thus the smaller value derived by Wilkins can still not be accounted for by any of these physical mechanisms. Frankly I do not believe that the residual effect derived by Wilkins is physically real anyhow.

Sincerely yours,

Fred L. Whipple
Director

FLW:lr
encs.

Слика 10: Одговор Фреда Л. Випла, директора Астрофизичке опсерваторије у Кембриџу (САД), од 10. јула 1970.

Слика 11: Одговор А. Хјуиша, директора Милард радио-астрономске опсерваторије (Енглеска) у вези пулсара, од 23. јула 1970.

Писали су и Јосифу Шкловском 29. децембра 1969. и Џемсу Мекдоналду (1920-1971), америчком физичару-метеорологу, који се посветио уфологији, 29. јула 1970, али њихове одговоре нису добили. Први је живео иза гвоздене завесе, а други је у то време вероватно био болестан, јер је наредне године умро.

Да би добили на важности Бранислав Геземан и Горан Андријашевић су за афилијацију узимали Народну опсерваторију (Public Observatory), коју су представљали са Национална опсерваторија (National Observatory), дајући јој државни значај. Њено место, београдски брег Калемегдан је проглашаван и планином. Геза је понекад био и дописни члан Националне опсерваторије.

Угледни и љубазни научници су одговоре слали београдским младићима понекад их чашћавајући и докторским звањима. Не сећам се Данићевих реакција, али свакако је био шокиран када су на његову малу Опсерваторију почела да стижу писма познатих астронома и то насловљена на др Геземана и др Андријашевића. Знајући несташног враголана Гезу замишљам како се у исто време смеђуљио у својој кући. Дописивање са чувеним астрономима, које је свакако годило њиховој таштини, престало је са Горановим одласком на студије физике у Москву.

Нажалост Гезина узнапредовала болест учинила је да је Саха свог драгог друга последњи пут видео 1986, приликом иселјавања у Израел. Био је јако узнемирен када је дошавши у Београд 1997. закључио да су му врата Гезиног стана затворена. Утеху за велики обрт је тражио и на Опсерваторији. Па шта? . . . Па како? . . . Ни савети шта да ради, нису помогли. Све се поновило и 2008. године. Поново није могао да верује. Геза је умро за време његовог боравка у Београду 2014. Јако се потресао.

BRANISLAV GEZEMAN, HIS ANCESTORS AND FRIENDS (7th September 1951 – September 2014)

On the occasion of the death of Branislav Gezeman (1951-2014), who loved astronomy, associate of People's Observatory and a member of Astronomical Society "Rudjer Bošković" from Belgrade, his life, ancestors and events on People's Observatory are presented. B. Gezeman is presented on the basis of memories of his numerous friends and colleagues from Society, and his half brother Zoran Popović. A part of article is related to the director of People's Observatory Prof. Dr Radovan Danić.

B. Gezeman was one of the best observers on People's Observatory of Society. He noticed among firsts in Europe nova in Cygnus 1975, and successfully followed the change of its brightness. With P. Milojković he was involved in determination of the height of aircrafts from one observing point. Establishing that the surface of the square of the distance between Phobos and Mars is equal to the surface of disk of Mars, and persuaded that this is not by chance, he wrote with G. Andrijašević, to numerous known astronomers, especially to those investigating the life in Universe. At the end of the article, a review of this correspondence and the bibliography of his works published in the journal of Astronomical Society "Rudjer Bošković" - *Vasiona* (Universe) is given.

Key words: Branislav Gezeman, Astronomical Society "Rudjer Bošković", History of Astronomy, Radovan Danić, Maga Magazinović